

УДК 811.163.2:81'373.45

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ
ДИСКУРСИВНОГО СЛОВА НЕЙСЕ
(на матеріалі текстів сучасних болгарських мас-медіа)**

Ірина ОГІЄНКО

*Інститут мистецтвознавства, фольклористики
і етнології ім. М.Т. Рильського НАН України
вул. Грушевського, 4, Київ, 01001, e-mail: ogiyenko@ukr.net
Відділ мистецтвознавства та народної творчості зарубіжних країн*

Стаття присвячена опису основних значень і функцій дискурсивного слова *нейсе* у текстах сучасних болгарських газет. Продемонстровано, що *нейсе* може мати різні значення і виконувати різні функції.

Ключові слова: дискурсивні слова, семантика, *нейсе*.

Дослідження дискурсивних слів є актуальною проблемою сучасного мовознавства. Ця група слів активно вивчається з 50-х років ХХ ст. Існує значна кількість праць, присвячених опису дискурсивних слів, що відрізняються методами і підходами їх аналізу. Це пояснюється неоднорідною частиномовною приналежністю цієї групи лексем, їх семантичною і функціональною багатозначністю.

На сьогодні термін “дискурсивні слова” широко використовується у дослідженнях з мовознавства. Він пов’язується з “особливою групою слів, принципово важливою властивістю яких є їх безпосередній зв’язок з функціонуванням дискурсу”¹ для забезпечення його формально-граматичної і змістової зв’язаності. У болгарській мові значна кількість дискурсивних слів запозичена з турецької мови. Це зумовлене тривалим тісним контактуванням болгарської і турецької мов та ситуацією білінгвізму, що існувала протягом кількох століть. До таких дискурсивних слів належить лексема *нейсе*.

У даній статті здійснено функціонально-семантичний аналіз дискурсивного слова *нейсе* на основі аналізу його контекстуальних вживань у текстах сучасних болгарських мас-медіа. Для досягнення цієї мети необхідно описати семантичні та функціональні характеристики *нейсе* та визначити його місце у текстах сучасних болгарських мас-медіа.

Ілюстративний матеріал для статті добирався з газет “Сега”, “Труд”, “Новинар” і “Дневник”, частина контекстів підібрана у довільному порядку з мережі інтернет за допомогою пошукової системи google.

¹ Дискурсивные слова русского языка: опыт контекстно-семантического описания / Под ред. К.Киселевой и Д.Пайара. Москва, 1998. С.7.

Основна проблема в описі дискурсивних слів полягає у тому, щоб пов'язати значення дискурсивних слів, яке подається у словниках, зі значенням тих видів контекстів, де вони вживаються². У більшості лексикографічних описів дискурсивні слова представлені як лексеми без значення; наводяться лише типи контекстів, у яких вони використовуються; або ж наводиться дуже узагальнене значення і при цьому залишається не зрозумілим, як воно реалізується у конкретних контекстах. Оскільки дискурсивні слова тісно пов'язані з контекстом і розмежування значення дискурсивного слова і значення контексту є доволі складним, то для багатьох дискурсивних слів характерна здатність повністю збігатися з контекстом, дублюючи семантику його окремих фрагментів. На думку І. Левонтіної³, ототожнити тлумачення дискурсивного слова ще складніше, ніж повнозначного. Порівняно з повнозначними словами, вживання дискурсивних слів значною мірою недоосмислене і невідрефлектоване⁴. Формулювання тлумачень дискурсивних слів не базується на мовній свідомості – у самого носія мови не виникає відчуття, що, вживаючи дискурсивне слово, він передає значення.

Словники дають таке пояснення дискурсивного слова *нэйсе* (фонетичні варіанти *нэйсе-не*⁵, *нэйсене*⁶, *нэйсьн*⁷, *хернэйсе*⁸): як би там не було⁹, так і бути¹⁰, нехай, добре, гаразд; для вираження згоди, задоволення чи припущення, поблажливості¹¹, нічого, крім цього¹²; для вираження погодження і примирення з чимось; для вираження примирення, поблажливості, що протиставляються непримиренню¹³, для підсилення¹⁴; для вираження погодження і примирення з чимось, що трапилося всупереч очікуванням чи думкам адресанта; для вираження задоволення, що щось неприємне минуло чи закінчилося добре, всупереч очікуванню адресанта; для вираження незаслуженої поблажливості чи доброзичливості до когось¹⁵.

Нэйсе походить від турецького слова *neyse, ne ise, ne ise ne*, що означає “як би там не було”¹⁶.

² Левонтина И.Б. Об одной загадке частицы *ведь* // www.dialog.ru/archiv/2005.

³ Левонтина И.Б. Ишь // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура / Отв. ред. Ю.Д.Апресян. Москва, 2004. С.305.

⁴ Там само.

⁵ Речник на българския език : В 11 т. София, 2000. Т. 10. A dictionary of turkisms in Bulgarian / Alf Grannes, Kjetil Rå Nauge, Naurye Süleymanoğlu. Oslo, 2002.

⁶ Български етимологичен речник / Ред. В.И.Георгиев. София, 1971. Т. 1.

⁷ Там само.

⁸ A dictionary of turkisms in Bulgarian.

⁹ Български етимологичен речник. Речник на българския език. A dictionary of turkisms in Bulgarian. Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата от XIX и XX век / [С.Илчев, А.Иванова, А.Димова, М.Павлова]. София, 1974. Тълковен речник на турцизмите в българския език / съст. В.Кръстева. София, 2003.

¹⁰ Речник на българския език. A dictionary of turkisms in Bulgarian. Тълковен речник на турцизмите в българския език.

¹¹ A dictionary of turkisms in Bulgarian. Български тълковен речник / [Л.Андрейчин, Л.Георгиев, Ст.Илиев и др]. 4 изд., доп. и прераб. от Димитър Попов. София, 2001.

¹² A dictionary of turkisms in Bulgarian.

¹³ Там само.

¹⁴ Речник на българския език. Т. 10.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Български етимологичен речник. Т. 1.

Нейсе Р, Q – існує ситуація Р, неочікувана чи неприємна для адресанта, але він, не сперечаючись, погоджується з нею; адресант бажає, щоб ситуація Р якомога швидше закінчилася; адресант прагне подальшого розвитку подій.

У більшості випадків *нейсе* містить вказівку на те, що адресант бере пасивну участь у ситуації Р, хоча вона й цікавить його, і він, очевидно, очікує від неї чогось, проте задовольняється тим, що є зараз. Наприклад: *...Бъчваров ... се подмазва на Американския консул (в което не виждам смисъл, ама нейсе)* (24 часа, 15.04.2006).

Адресант не переймається тим, як, де й коли відбулася ситуація Р, вчасно це трапилося чи ні – це поза його роздумами, основне, що це сталося, і не суттєво за яких умов. Наприклад: *Нейсе!.. По-добре късно, отколкото никога* (Сега, 09.06.2005).

За допомогою слова *нейсе* автор указує на закінчення висловлення, незалежно від того, чи задовольнить його результат читача. Наприклад: *Не ме питайте защо, но номера работи (тоест мога да ви разтягам лукуми за рефракция на светлината, ама нейсе)* (www.naravisam.bg/forum/viewtopic.php?t=2299).

Нейсе використовують для переходу від пояснення суб'єктивного ставлення адресанта до Р до подальшого викладу. *Нейсе* служить для маркування формального закінчення одного висловлення, хоча воно може бути й незакінченим, що так і спостерігається в більшості досліджених контекстів. Наприклад: *Пък аз мисля, че и мърморенето си има смисъл. Това сигурно е щото аз го практикувам, но нейсе... Имам предвид, ако нещо е черно, защо да не го наречеш черно* (24 часа, 21.01.2006).

Нейсе відсторонює від другорядної теми розмови, указуючи на її неважливість для сучасного перебігу подій. Наприклад: *Данашлов попита, Даниел Вълчев кой е? Ама нейсе, миналото – минало. Днес е важно, г-н Министре, изцяло да поправите грешката* (www.vestnikataka.com/?modul/displaystory&story_id=19426).

Нейсе вказує на те, що адресанта задовольняє результат перебігу подій, хоч він і сподівався на більше. Наприклад: *А какъв кеф беше, когато приближавах 300 през октомври... Но нейсе, и на това съм доволен* (www.investor.bg/viewtopic.php?t=9502&t=63).

Нейсе вживається, коли автору набриднув певний перебіг подій, і за допомогою цієї лексеми він заохочує до його припинення, наголошує на неважливості його подальшого розвитку таким способом. Наприклад: *Ама, нейсе, ако тръгнем всичките неточности да уточняваме, кой знае къде ще стигнем* (www.bsp.bg/cgi-bin/e-cms/vis.pl?qs=0002).

Нейсе слугує переходом до пояснення, чому варто чи не варто зробити саме так. Наприклад: *Ако наистина тише подобни неща, щеше да е добре да се обади на самия Цанев. Но нейсе. 99% от българската публицистика кара по този начин* (Сега, 29.03.2001).

З *нейсе* адресант наголошує на несуттєвості розуміння Р: основне, що Р відбулося, існує. Наприклад: *Не стана ясно, защо брошурата е издадена... в Сингапур, но нейсе. Всъщност дружбата със столичния градоначалник има стратегическа цел* (Труд, 14.09.2002).

Нейсе вказує на байдужість автора до ситуації, що склалася. При цьому байдужість, як правило, має свою мотивацію. Наприклад: *Споглеждаха се затворнически, все едно знаеха какво има наум стареца, ама нейсе – не си струва да се обаждат* (www.razkazite.bravehost.com/stories/br9/9_4.htm).

Нейсе може вказувати на те, що з плином часу значення тієї чи іншої події для адресанта може змінюватися. Те, що було актуальним колись, зараз здається цілком другорядним. Наприклад: *Оказа се, че "Дневникът" съвсем не е нещо за изгаряне, а една приумица на поета, която изостри критическото ми съзнание тогава. Нейсе! Изтече много вода от онова време, и имена, и лесна слава...* (Дума, 28.06.2005).

Нейсе вживається в ситуації, коли на практиці не підтверджується теоретичне обґрунтування чогось. За допомогою *нейсе* в такому випадку виражається примирення автора

з цим. Наприклад: *Така всеобщото избирателно право далеч не е всеобщо, но нейсе. Избирателното право е равно, защото гласът на всеки избирател е равен на гласа на всеки друг гласуващ* (www.big.bg/modules/news/article=46923).

За допомогою *нейсе* автор наголошує на неможливості врахування своєї думки, протилежної до попередньо висловленої, для подальшого розвитку подій. Наприклад: *Всичко е редовно при бензиностанциите, я какви световни фирми ги стопанисват. Аз мисля, че точно това е проблемът, ама нейсе* (Сега, 05.05.2004).

Нейсе вживається, коли мовець не хоче змінювати розвитку подій своїм втручанням, хоч і має переконливу мотивацію для цього. Наприклад: *По-добре 150 ата, а не 300 куци кончета. Димитър Благоев пък му опонираше: "Колкото повече са народните представители... толкова повече участва народът в управлението на страната... 300 души много по-добре могат да обмислят законите, отколкото 150 души". Историята показва, че не беше прав, но нейсе* (Сега, 19.11.2004).

Нейсе використовується адресантом для переходу до узагальнення чи пояснення попереднього висловлення. Наприклад: *И двете неща не ми се виждат особено вероятни, ама нейсе – всеки дърпа чергата към себе си* (Стандарт, 17.01.2006).

Нейсе вживається за умови, коли дія вже виконана і є її результат, а потім з'ясується, що її можна було виконати зовсім інакше, і цей шлях виконання був би легшим за той, що обрав адресант. Наприклад: *Като стигнахме до входа видяхме няколко човека, които прекосяха през реката, демек идеята за форсирането не е била съвсем безсмислена, ама нейсе* (Ноцен труд, 11.02.2006).

Нейсе вказує на неважливост того, яким чином, за яких обставин тощо дія відбулася, основне, що є її результат і він позитивний, такий, що задовольняє суб'єкта. Наприклад: *Даже малко по-малко от половината, но нейсе – от нас да мине. Третото място в класацията е на ДПС* (Дневник, 09.07.2002).

Нейсе вводить у текст висновок, результат, визначення того, про що йшлося в першій частині висловлення. Наприклад: *Книгата преминава от историческа във фентъзи в последните 50 стр., но нейсе – фентъзи да е* (Труд, 07.05.2004). За визначенням автора книги є так, тому адресант прислухається до цього, не хоче заперечувати.

Нейсе вживається за умови, коли адресант усвідомлює неможливість зміни ситуації, що склалася. Наприклад: *Колко е била свободна, се разбра едва след промените, ама нейсе* (Сега, 13.07.2002).

Нейсе передбачає бажання адресанта не сперечатися, припинити подальше обговорення. За допомогою *нейсе* він закінчує обговорення даної проблеми й переходить до іншої. Наприклад: *Кой изяде Самарското знаме? Нейсе, важно е лаф да става в Атанасово кафене* (Новинар, 16.06.2004).

За граматичними характеристиками *нейсе* відповідає часткам (*Предлагането определя търсенето. Ама нейсе-не: търсенето определя предлагането!* (24 часа, 21.10.2004) або прислівникам (*Единствената странност е, че е направен подраздел на раздел игри, ама нейсе, ще го преживеем* (Шоу, 23.01.2004).).

Нейсе зазвичай використовується в складі висловлення, яке стосується всього змісту. Наприклад: *...Президентът не признава, че инициативата е наша. Нейсе, читателят знае* (Труд, 18.01.2000).

Нейсе є таким дискурсивним словом, яке автор уживає для вираження імпліцитного погодження з чимось, із чим у більшості випадків йому важко, , або й неможливо погодитися, оскільки це не відповідає його поглядам, думкам або сподіванням. Адресанта почав задовольняти такий перебіг подій, хоча раніше він сподівався на більше. За допомогою

nejse автор указує, що ситуація Р є неважливою для подальшого розвитку подій, тому й ставиться до неї байдуже. *Nejse* вказує на те, що адресант не переймається часово-просторовими і якісними умовами перебігу ситуації, основне, що це трапилося, і байдуже як. *Nejse* маркує закінчення висловлення, перехід до іншої тези чи до узагальнення, запобігає вклинюванню другорядної теми до основного перебігу подій, маркує зміну поглядів автора на одне й те ж питання. *Nejse* є характерним для умов, коли адресант не хоче втручатися в перебіг подій, попри те, що має мотивацію до його зміни. Із граматичного погляду *nejse* має характеристики часток або прислівників. *Nejse* вживається тільки в складі висловлення й виражає ставлення адресанта до змісту висловлення в цілому.

**FUNCTIONAL-SEMANTIC MEANING
OF DISCOURSE WORD *NEJSE*
(on the materials of modern Bulgarian mass-media text)**

Iryna OGIYENKO

*National Academy of sciences in Ukraine
Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology
4, Grushevski Str., Kyiv, 01001, e-mail: ogiyenko@ukr.net
The Art and Folk Art of the Foreign Countries Department*

This article describes the main meanings and functions of discourse word *nejse* in modern Bulgarian media text. The analysis demonstrates that *nejse* have various meanings and can express the different functions.

Key words: discourse words, semantics, *nejse*.

Стаття надійшла до редколегії 27.01.2010
Прийнята до друку 26.02.2010